

УДК 528.4:332.3
UDC 528.4:332.3

DOI:10.33744/0365-8171-2025-118.1-142-148

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

ORGANIZATION OF SPATIAL DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES

Мамонов Костянтин Анатолійович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри земельного адміністрування та геоінформаційних систем, Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, м. Харків, Україна, e-mail: kostia.mamonov2017@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-0797-2609>

Штерндок Ернест Сергійович, кандидат технічних наук, доцент кафедри земельного адміністрування та геоінформаційних систем, Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, м. Харків, Україна, e-mail: shterndok@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-1107-7401>

Вяткін Роман Сергійович, кандидат технічних наук, доцент кафедри земельного адміністрування та геоінформаційних систем, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, Харків, Україна, e-mail: viatkinr@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-8807-9988>

Гой Василь Васильович, кандидат економічних наук, докторант кафедри економіки та маркетингу, Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, м. Харків, Україна, e-mail: vasssgoi@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1822-4478>

Анотація. Доведено, що у сучасній системі місцевого самоврядування важливого значення мають територіальні громади, які забезпечують формування земельних ресурсів й землекористування. Поряд з цим, існують певні питання до забезпечення ефективності використання земель у територіальних громадах. Поглиблюють представлені проблеми формування напрямів здійснення просторового планування, забезпечення просторового розвитку, його організація у територіальних громадах. Визначена необхідність зростання активності відносно розробки комплексних планів просторового розвитку територіальних громад.

Досягнута мета дослідження щодо визначення організаційних аспектів просторового розвитку територіальних громад. Відповідно до мети, вирішені наступні завдання: обґрунтування теоретичних положень до визначення просторового розвитку територіальних громад; визначення структурних компонентів організації просторового розвитку територіальних громад; характеристика напрямів забезпечення просторового розвитку територіальних громад.

Просторовий розвиток територіальних громад визначається як система формування та застосування комплексу засобів, які обумовлені функціональними, просторовими містобудівними, екологічними, інвестиційними чинниками, взаємодія яких призводить до побудови якісно нового стану порівняно з минулим, який характеризується перманентним зростанням основних показників функціонування ТГ, підвищенням якості життя населення.

Визначені напрями просторового розвитку територіального розвитку: формування інформаційно-аналітичного забезпечення розвитку територіальних громад; визначення чинників, що впливають на просторовий розвиток; побудова багаторівневої системи показників просторового розвитку територіальних громад;

розробка локальних моделей оцінки просторового розвитку із застосуванням експертних і аналітичних методів; оцінка локальних показників; побудова системних моделей оцінки із використання методу середньої арифметичної; оцінка системних показників просторового розвитку територіальних громад; побудова інтегральної моделі оцінки; визначення вагових коефіцієнтів із застосуванням методу аналізу ієрархій; оцінка інтегрального показника просторового розвитку територіальних громад; моделювання показників просторового розвитку; прогнозування просторового розвитку територіальних громад; здійснення просторового планування; організація просторового розвитку територіальних громад; розробка комплексних планів просторового розвитку; розробка науково обґрунтованих рекомендації щодо забезпечення просторового розвитку територіальних громад.

Обґрунтовані теоретичні положення до визначення просторового розвитку територіальних громад, визначені напрями його забезпечення, які обумовлені кількісними параметрами, просторовим плануванням та організаційними аспектами. Це дозволило сформулювати науково обґрунтовані рекомендації до забезпечення просторового розвитку територіальних громад.

Ключові слова: просторовий розвиток, просторове планування, організація розвитку територій, територіальні громади, комплексні плани просторового розвитку.

Вступ. У сучасній системі місцевого самоврядування важливого значення мають територіальні громади (ТГ), які забезпечують формування земельних ресурсів й землекористування. Поряд з цим, існують певні питання до забезпечення ефективності використання земель у територіальних громадах. Поглиблюють представлені проблеми формування напрямів здійснення просторового планування, забезпечення просторового розвитку, його організація у територіальних громадах. Визначена необхідність зростання активності відносно розробки комплексних планів просторового розвитку територіальних громад.

Функціонування та забезпечення розвитку територіальних громад здійснюється й регламентується на основі розробленого нормативно-правового забезпечення: Земельний кодекс України, Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про регулювання містобудівної діяльності», «Про архітектурну діяльність», «Про землеустрій», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин», «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності», «Про державний земельний кадастр», «Про містобудівний кадастр», Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення, оновлення, внесення змін та затвердження містобудівної документації», «Про затвердження Класифікації обмежень у використанні земель, що можуть встановлюватися комплексним планом просторового розвитку території», «Про

містобудівний кадастр», «Про затвердження Порядку розроблення, оновлення, внесення змін та затвердження містобудівної документації», «Про затвердження Класифікації обмежень у використанні земель, що можуть встановлюватися комплексним планом просторового розвитку території». Поряд з цим, на недостатньому рівні розроблені законодавчі акти, які визначають та характеризують просторовий розвиток територіальних громад. На термінологічному рівні чітко не визначено категоріальний апарат до обґрунтування просторового розвитку територіальних громад.

Таким чином, тема дослідження відносно організації просторового розвитку територіальних громад є актуальною і має своєчасний характер.

Огляд існуючих теоретичних розробок. В існуючих наукових дослідженнях визначено, що просторовий розвиток територіальних громад забезпечує формування геопростору громади, при якому можуть бути використані всі конкурентні переваги території для формування самодостатності територіальної громади та забезпечення гідного рівня життя населення громади [1].

Визначені принципи просторового розвитку територіальних громад: системності та раціональності, підпорядкованості, оптимальності, взаємодоповнюваності, субсидіарності, пріоритетності, комплементарності та органічності, доступності, стійкості, відкритості, прозорості та неупередженості, дотримання інтересів усіх суб'єктів територіальних відносин, всебічного і комплексного підходу, місцевого лідерства і бачення перспектив, творчості і креативності, партнерства, гнучкості й адаптивності, оперативності й цілеспрямованості [2–4].

Формування просторового розвитку територіальних громад здійснюється за напрямками: аналіз стану розвитку територіальних громад, розробка теоретико-методичного підходу до оцінки просторового розвитку територіальних громад, оцінка ресурсної забезпеченості розвитку ТГ, самооцінка розвитку територіальних громад, аналіз світових та європейських практик розвитку територіальних одиниць, аналіз законодавчого забезпечення розвитку ТГ, аналіз державної політики щодо просторового розвитку ТГ (методи, інструменти), обґрунтування напрямків просторового розвитку ТГ, розробка комплексного плану просторового розвитку території громади, формування стратегії просторового розвитку ТГ, розробка механізму просторового розвитку територіальних громад, організаційно-методологічне забезпечення просторового розвитку ТГ, формування інституційного, інформаційного, кадрового забезпечення тощо, моделювання сценаріїв просторового розвитку ТГ, розробка пропозицій щодо законодавчого врегулювання [1].

Визначені фактори просторового розвитку територіальних громад [5].

Проблемні питання розробки комплексних планів просторового розвитку територіальних громад наступні:

- нестача необхідних баз даних, актуальної картографічної основи та планувальних інструментів, які б відповідали масштабам територіальних громад;
- відсутність кваліфікованих фахівців у сфері архітектури та містобудування в територіальних громадах, які б могли пропонувати комплексні рішення розвитку території громади та стати кістяком міждисциплінарної команди з розробки комплексного плану просторового розвитку на засадах урахування інтересів усіх зацікавлених сторін та всіх населених пунктів громади;
- застарілість або відсутність містобудівної документації (генеральних планів населених пунктів, детальних планів територій) у територіальних громадах, а також відсутність необхідної актуальної інформації для їх розробки чи оновлення;
- нестабільна просторова конфігурація територіальних громад, яка зумовлена багатьма чинниками – від незавершеності передачі земель на території громад до існування слабких (через територіальну обмеженість або фінансову спроможність) громад, які в перспективі можуть бути укрупнені із сусідніми більш потужними територіальними громадами [6].

Визначені ризики щодо забезпечення просторового розвитку територіальних громад [7–10].

Таким чином, просторовий розвиток територіальних громад визначається як система формування та застосування комплексу засобів, які обумовлені функціональними, просторовими містобудівними, екологічними, інвестиційними чинниками, взаємодія яких призводить до побудови

якісно нового стану порівняно з минулим, який характеризується перманентним зростанням основних показників функціонування ТГ, підвищенням якості життя населення.

Метою дослідження є визначення організаційних аспектів просторового розвитку територіальних громад. Відповідно до мети, вирішуються наступні завдання:

- обґрунтування теоретичних положень до визначення просторового розвитку територіальних громад;
- визначення структурних компонентів організації просторового розвитку територіальних громад;
- характеристика напрямів забезпечення просторового розвитку територіальних громад.

Виклад основного матеріалу. Визначені напрями просторового розвитку територіального розвитку:

- формування інформаційно-аналітичного забезпечення розвитку територіальних громад;
- визначення чинників, що впливають на просторовий розвиток ТГ;
- побудова багаторівневої системи показників просторового розвитку територіальних громад;
- розробка локальних моделей оцінки просторового розвитку територіальних громад із застосуванням експертних і аналітичних методів;
- оцінка локальних показників;
- побудова системних моделей оцінки із використання методу середньої арифметичної;
- оцінка системних показників просторового розвитку територіальних громад;
- побудова інтегральної моделі оцінки;
- визначення вагових коефіцієнтів із застосуванням методу аналізу ієрархій;
- оцінка інтегрального показника просторового розвитку територіальних громад;
- моделювання показників просторового розвитку ТГ;
- прогнозування просторового розвитку територіальних громад;
- здійснення просторового планування;
- організація просторового розвитку територіальних громад;
- розробка комплексних планів просторового розвитку територіальних громад;
- розробка науково обґрунтованих рекомендації щодо забезпечення просторового розвитку територіальних громад.

Організація просторового розвитку територіальних громад визначається нормативно-правовим забезпеченням, організаційними структурами, що забезпечують цей процес, стейкхолдерами, що взаємодіють у системі просторового розвитку територіальних громад. Крім того, особливого значення має застосування сучасного геоінформаційного інструментарію на важливість якого вказують вчені [11–14].

Запропоновані напрями забезпечення просторового розвитку дозволили сформулювати кількісну основу для просторового планування територіальних громад та прийняття обґрунтованих рішень.

Висновки. Таким чином, обґрунтовані теоретичні положення до визначення просторового розвитку територіальних громад, визначені напрями його забезпечення, які обумовлені кількісними параметрами, просторовим плануванням та організаційними аспектами. Це дозволило сформулювати науково обґрунтовані рекомендації до забезпечення просторового розвитку територіальних громад.

Перелік посилань

1. Іванов Ю., Іванова О., Лаптев В. Концептуальні засади державного регулювання просторового розвитку територіальних громад. Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України. 2021. Вип. 26. С. 41–54. URL: <http://rarrpsu.wunu.edu.ua/index.php/rarrpsu/article/viewFile/412/406>
2. ріпливець Д. Є. Теоретичні засади моделей місцевого самоврядування. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2010. № 9. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=188>
3. Гейда О. В. Види територіальних громад в Україні та особливості їх правового статусу: загальна характеристика. Європейські перспективи. 2012. №3 (3). С. 9–13.

4. Гріневська С. М. Модернізація національної економіки шляхом забезпечення саморозвитку регіонів. Актуальні проблеми економіки. 2012. № 11 (137). С. 169–174.
5. Кизим М. О., Семигуліна І. Б., Ярошенко І. В. Чинники просторового розвитку територіальних громад у системі публічного управління територіями. Проблеми економіки. 2022. № 2. С. 83–92. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2022-2-83-92>
6. Інтегроване просторове планування для об'єднаних територіальних громад. URL: <https://hromada.canactions.com/pro-prohramu/>
7. Мікловда В., Горват Г. Просторовий розвиток регіону. Геополітика України: історія та сучасність. 2021. Вип. 2. С. 149–153. DOI: [https://doi.org/10.24144/2078-1431.2021.2\(27\).149-153](https://doi.org/10.24144/2078-1431.2021.2(27).149-153)
8. Заяць Т. А. Модернізація планування розвитку територіальних громад в умовах воєнного часу. Ефективна економіка. 2023. № 7. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.7.1>
9. Олійник В. Як держава допомагає переселенцям із працевлаштуванням? Дослідження. Главком. 26.05.2023. URL: <https://glavcom.ua/publications/jak-derzhava-dopomahaje-pereselentsjam-iz-pratsevlashtuvannjam-doslidzhennja--929662.html>
10. Програма релокації: за рік великої війни «переїхали» 800 компаній. Економічна правда. 02.03.2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/03/2/697630/>
11. Мамонов К. А., Пілічева М. О., Штерндок Е. С., Фролов В. О. Особливості формування геоінформаційних моніторингових систем використання земель територіальних громад на регіональному рівні. Автомобільні дороги і дорожнє будівництво. 2024. Випуск 115. Частина 2. С. 207–213. URL: http://publications.ntu.edu.ua/avtodorogi_i_stroitelstvo/115.2/207.pdf
12. Мамонов К. А., Паламар А. Ю., Вяткін Р. С., Гой В. В. Просторове забезпечення використання нерухомості регіонів для розробки геоінформаційних моніторингових карт. Автомобільні дороги і дорожнє будівництво. 2024. Випуск 115. Частина 2. С. 199–206. URL: http://publications.ntu.edu.ua/avtodorogi_i_stroitelstvo/115.2/199.pdf
13. Мамонов К. А., Кондращенко О. В., Метешкін К. О., Нестеренко С. Г. Містобудівне забезпечення розробки геоінформаційних моніторингових карт використання нерухомості регіонів. Автомобільні дороги і дорожнє будівництво. 2024. Випуск 115. Частина 2. С. 190–198. URL: http://publications.ntu.edu.ua/avtodorogi_i_stroitelstvo/115.2/190.pdf
14. Mamonov K., Liu Chang. A Geographic information system for territorial development of the marine regions of China. Shipbuilding & marine infrastructure. Admiral Makarov National University of Shipbuilding. 2020. № 1 (13). Pp. 69–74.
- 15.

ORGANIZATION OF SPATIAL DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES

Mamonov Kostiantyn A., Doctor of Economic Sciences, Professor, Department of Land Administration and Geographic Information Systems, O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv,

e-mail: kostia.mamonov2017@gmail.com, tel. +380992917354, <http://orcid.org/0000-0002-0797-2609>

Shterndok Ernest S., Candidate of Technical Sciences, Docent of the Department of Land Administration and Geographic Information Systems, O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, e-mail: shterndok@ukr.net, tel. +380934289234, <https://orcid.org/0000-0003-1107-7401>

Vyatkin Roman S., Candidate of technical sciences, docent of the Department of Land Administration and Geographic Information Systems, O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, e-mail: viatkinr@gmail.com, tel. +380950034439, <https://orcid.org/0000-0001-8807-9988>

Goi Vasyl V., PhD (Candidate of Economic Science), Doctoral Candidate at the Department of Economics and Marketing, O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Ukraine, e-mail: vasssgoi@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1822-4478>

Summary. It is proved that in the modern system of local self-government, territorial communities are of great importance, which ensure the formation of land resources and land use. Along with this, there are certain issues to ensure the efficiency of land use in territorial communities. The presented problems of forming directions for implementing spatial planning, ensuring spatial development, and its organization in territorial communities are deepened. The need for increased activity in relation to the development of comprehensive plans for the spatial development of territorial communities has been identified.

The goal of the study was achieved in determining the organizational aspects of the spatial development of territorial communities. In accordance with the goal, the following tasks were solved: substantiation of theoretical provisions for determining the spatial development of territorial communities; determination of structural components of the organization of the spatial development of territorial communities; characterization of directions for ensuring the spatial development of territorial communities.

Spatial development of territorial communities is defined as a system of formation and application of a complex of means that are determined by functional, spatial urban planning, environmental, and investment factors, the interaction of which leads to the construction of a qualitatively new state compared to the past, which is characterized by a permanent increase in the main indicators of the functioning of territorial communities, an increase in the quality of life of the population. The following directions of spatial development of territorial development have been identified: formation of information and analytical support for the development of territorial communities; identification of factors influencing spatial development; construction of a multilevel system of indicators of spatial development of territorial communities;

development of local models of spatial development assessment using expert and analytical methods; assessment of local indicators; construction of systemic assessment models using the arithmetic mean method; assessment of systemic indicators of spatial development of territorial communities; construction of an integral assessment model; determination of weight coefficients using the method of hierarchy analysis; assessment of the integral indicator of spatial development of territorial communities; modeling of spatial development indicators; forecasting of spatial development of territorial communities; implementation of spatial planning; organization of spatial development of territorial communities; development of comprehensive spatial development plans; development of scientifically based recommendations for ensuring spatial development of territorial communities.

Theoretical provisions for determining the spatial development of territorial communities are substantiated, directions for its provision are determined, which are determined by quantitative parameters, spatial planning and organizational aspects. This allowed the formation of scientifically substantiated recommendations for ensuring the spatial development of territorial communities.

Keywords: spatial development, spatial planning, organization of territorial development, territorial communities, comprehensive spatial development plans.

References

1. Ivanov, Yu., Ivanova, O., Laptev, V. (2021) Conceptual principles of state regulation of spatial development of territorial communities. Regional aspects of the development of productive forces of Ukraine. Issue 26. P. 41–54. <http://rarrpsu.wunu.edu.ua/index.php/rarrpsu/article/viewFile/412/406> [in Ukrainian].
2. Khriplivets, D. Ye. (2010) Theoretical principles of local self-government models. State administration: improvement and development. № 9. <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=188> [in Ukrainian].
3. Geyda, O. V. (2012) Types of territorial communities in Ukraine and features of their legal status: general characteristics. European perspectives. № 3 (3). Pp. 9–13.
4. Grinevska, S. M. (2012) Modernization of the national economy by ensuring self-development of regions. Current economic problems. № 11 (137). Pp. 169–174.
5. Kyzym, M. O., Semigulina, I. B., Yaroshenko, I. V. (2022) Factors of spatial development of territorial communities in the system of public administration of territories. Problems of economy. № 2. P. 83–92. <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2022-2-83-92> [in Ukrainian].

6. Integrated spatial planning for united territorial communities. URL: <https://hromada.canactions.com/pro-prohramu/> [in Ukrainian].
7. Miklovda, V., Horvat, G. (2021) Spatial development of the region. Geopolitics of Ukraine: history and modernity. Issue 2. Pp. 149–153. [https://doi.org/10.24144/2078-1431.2021.2\(27\).149-153](https://doi.org/10.24144/2078-1431.2021.2(27).149-153) [in Ukrainian].
8. Zayats, T. A. (2023) Modernization of planning for the development of territorial communities in wartime conditions. Effective economy. № 7. <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.7.1> [in Ukrainian].
9. Oliynyk, V. (2023) How does the state help displaced persons with employment? Research. Glavkom. <https://glavcom.ua/publications/jak-derzhava-dopomahaje-pereselentsjam-iz-pratsevlashtuvannjam-doslidzhennja--929662.html> [in Ukrainian].
10. Relocation program: 800 companies «moved» during the year of the Great War. Economic Truth. 02.03.2023. <https://www.epravda.com.ua/news/2023/03/2/697630/> [in Ukrainian].
11. Mamonov, K. A., Pilicheva, M. O., Shterndok, E. S., Frolov, V. O. (2024) Peculiarities of forming geoinformation monitoring systems for the use of land of territorial communities at the regional level. Automobile roads and road construction. Issue 115. Part 2. Pp. 207–213. http://publications.ntu.edu.ua/avtodorogi_i_stroitelstvo/115.2/207.pdf [in Ukrainian].
12. Mamonov, K. A., Palamar, A. Yu., Vyatkin, R. S., Goi, V. V. (2024) Spatial support for the use of real estate in regions for the development of geoinformation monitoring maps. Automobile roads and road construction. Issue 115. Part 2. Pp. 199–206. http://publications.ntu.edu.ua/avtodorogi_i_stroitelstvo/115.2/199.pdf [in Ukrainian].
13. Mamonov, K. A., Kondrashchenko, O. V., Meteshkin, K. O., Nesterenko, S. G. (2024) Urban planning support for the development of geoinformation monitoring maps of real estate in regions. Automobile roads and road construction. Issue 115. Part 2. Pp. 190–198. http://publications.ntu.edu.ua/avtodorogi_i_stroitelstvo/115.2/190.pdf [in Ukrainian].
14. Mamonov, K., Liu Chang. (2020) A Geographic information system for territorial development of the marine regions of China. Shipbuilding & marine infrastructure. Admiral Makarov National University of Shipbuilding. № 1 (13). Pp. 69–74.

Дата надходження до редакції 18.03.2025.